

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-НЕСПРОМОЖНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Здійснено аналіз ситуацій фінансової неспроможності суб'єктів національного господарства, що обумовлені державною економічною політикою. Обґрунтована необхідність державного антикризового регулювання фінансово-неспроможними підприємствами та розглянуто інститут банкрутства як інструмент державного антикризового регулювання.

В статтє анализируются ситуации финансовой несостоятельности субъектов национального хозяйства, обусловленные государственной экономической политикой. Обоснована необходимость государственного антикризисного регулирования финансово-несостоятельными предприятиями и рассмотрен институт банкротства как инструмент государственного антикризисного регулирования.

Постановка проблеми. Стійкий розвиток національних підприємств та економіки в цілому є однією з найбільш актуальних проблем сучасної української економіки та політики. Актуальність проблеми посилюється процесами глобалізації, вступом України до Світової організації торгівлі, а особливо сучасним кризовим станом світової економіки. Кризовий стан багатьох суб'єктів національного господарства потребує діючої, реалістичної, взваженої державної політики передбачаючої активізації державного антикризового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення питань державного антикризового регулювання внесли наукові праці О.І. Амоші, Л.І. Дідківської, Л.О. Лігоненко та інших науковців [1; 2; 3]. Саме неоднозначність сили втручання держави у розвиток економіки та підприємництва зумовлюють актуальність даної проблеми протягом тривалого часу.

Ціль дослідження – проаналізувати ситуації фінансової неспроможності суб'єктів національного господарства, що обумовлені державною економічною політикою. Обґрунтувати необхідність державного антикризового регулювання фінансово-неспроможними підприємствами та розглянути інститут банкрутства як інструмент державного антикризового регулювання.

Вклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить світова практика, можливість кризи – неминуче явище будь-якого сучасного ринку, уякому банкрутство є ринковим інструментом перерозподілу капіталу й відображає об'єктивні процеси структурної перебудови економіки.

Отже, кризи або загроза криз – постійне явище, яке варто розглядати як загальну закономірність, властиву ринковій економіці. Економічна теорія стверджує, що кризовий стан можливий для будь-якої організації у процесі її еволюції й свідчить про нагромадження певної критичної маси стримуючих чинників, які в остаточному підсумку відбиваються на економіці суб'єкта господарювання [3, с. 9].

Існує багато чинників, що можуть призвести до неплатоспроможності суб'єктів господарювання. Для кожного підприємства і кожної галузі ці чинники різноманітні. Але узагальнюючими серед них є: нестабільність економіки у державі в цілому; накопичення колишніх боргів та бартерні взаєморозрахунки; знос основних фондів підприємства, як у моральному, так і матеріальному аспектах, зумовлений невнесенням тривалий час коштів на інноваційний розвиток підприємств; неефективний менеджмент; недостатність оборотних коштів для поточних розрахунків з бюджетом та кредиторами; заборгованість з оплати праці працівникам підприємства, що позначається на мотивації праці працівників, їх зацікавленості.

Ці та інші чинники призводять до ускладнень подальшої господарської та підприємницької діяльності підприємства, до фінансової неспроможності підприємства.

Часто економічна політика держави сама провокує кризу суб'єктів господарювання. Як правомірно відзначають експерти Центру Разумкова, держава не є ефективним власником [4]. Одним з головних чинників цього є недоліки процесу приватизації, у результаті якої не була досягнута головна мета роздержавлен-

* Лежєпєкова В.Г. – доцент кафедри менеджменту ЗЕД Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, канд. екон. наук, м. Луганськ.

ня власності – відокремлення влади, політики і підприємництва. Внаслідок цього відносини власності в країні є значною мірою деформованими, непрозорими, такими, що регулюються не ринковими механізмами та нормами закону, а неформальними домовленостями та вибірковим застосуванням чинного законодавства.

Недоліки процесу приватизації в Україні органічно пов'язані з недоліками функціонування системи державного управління. Набула усталених форм практика використання державної власності в інтересах окремих осіб. Це досягається за рахунок встановлення, за сприяння держави, прямого чи опосередкованого контролю над фінансовими потоками, що утворюються внаслідок використання державної власності. Тим часом, держава фактично не має прибутку від своєї власності. Дані статистики свідчать, що більшість державних підприємств або підприємств зі значною часткою державної власності є збитковими [5]. У господарському комплексі є галузі, які підтримують свою життєздатність виключно за рахунок заходів державного фінансового регулювання, а саме надання субвенцій, дотацій і субсидій з боку держави. Це не лише призводить до втрат державного бюджету, але й спотворює конкурентні відносини та слугує потужним чинником впливу держави на підприємство [4].

Найбільш злісні неплатники податків – підприємства, у яких держава володіє контрольним пакетом акцій. Так, наприклад, Нафтогаз України й Укртелеком не сплачують ні податки, ні дивіденди. При діючій системі корпоративного управління не можна говорити про доходи держави від корпоративних прав, про вирішальний вплив держави.

Внаслідок нестабільності економічної політики держави (часта зміна умов оподаткування, недосконала законодавча база, вплив політичного фактору та ін.) значно знизилась інвестиційна привабливість суб'єктів національного господарства та погіршився інвестиційний клімат. По даним РНБОУ у 2005 році зафіксовано спад зовнішніх інвестицій на 14 %, внутрішніх – на 17,5 % [5]. Зниження зовнішніх та внутрішніх інвестицій також значною мірою впливають на фінансову спроможність суб'єктів національного господарства та призводять до їх банкрутства.

Недоліки системи державного фінансування, недосконалість ринкових механізмів через надмірне адміністративне втручання обумовили значну кількість фінансово неспроможних підприємств та фінансову кризу в галузях

національного господарства.

Аналізуючи підходи до визначення фінансової неспроможності підприємства можна виділити слова-синоніми: неплатоспроможне підприємство, нерентабельне, збиткове, боржник, підприємство-банкрут. Однак доцільніше використовувати термін «фінансово неспроможне підприємство», під яким розуміється підприємство, яке перебуває у стані тривалої кризи та характеризується стійкою неплатоспроможністю, що обумовлює стратегію його поведінки, спрямовану на подолання загрози банкрутства, реалізувати яку можливо за допомогою антикризових заходів [6].

Фінансово неспроможне підприємство характеризується дією чинників, які зумовили кризу й мають різні прояви та наслідки. Проблеми розгортання кризи на рівні окремого підприємства не є локальними. Окреме підприємство є частиною національної, територіальної і галузевої господарської системи. Кризові явища в його діяльності, загроза визнання підприємства банкрутом мають негативні наслідки не тільки для його кредиторів, а й для усіх суб'єктів макроекономічної системи. Діяльність фінансово неспроможних підприємств істотно впливає на розвиток економіки країни в цілому:

фінансово неспроможні підприємства генерують серйозні фінансові ризики для підприємств-партнерів, завдаючи їм відчутних економічних збитків, що знижує загальний потенціал економічного розвитку країни;

подібні суб'єкти господарювання ускладнюють формування дохідної частини державного бюджету і позабюджетних фондів;

неефективно використовуючи надані кредитні ресурси у товарній та грошовій формі, фінансово неспроможні підприємства впливають на зниження загальної норми прибутку на капітал;

вимушено скорочуючи обсяги своєї господарської діяльності, такі підприємства генерують скорочення чисельності робочих місць і кількість зайнятих у суспільному виробництві, посилюючи тим самим соціальну напруженість у країні.

Отже, проблема кризи та банкрутства, його прогнозування та запобігання, має не тільки локальний (для окремого підприємства), а й загальнодержавний характер. Держава покликана відслідковувати взаємозв'язки між масштабами й швидкістю перетворень і виникненням небезпечних тенденцій, що загрожують соціальній, економічній стабільності й безпеці країни. Динаміка виходу із кризи, а потім й

економічного росту визначається не силою й повновладдям держави, а її здатністю заохочувати розвиток інституціональних форм, адекватних часу. Від держави очікують збільшення витрат і більш активне втручання в економіку. Однак багато економістів, не заперечуючи активної ролі держави, вважають, що її масштаби повинні бути мінімальними, а державне втручання в економіку – гранично обмеженим [4]. Широка сфера діяльності держави, при відсутності в її функціях належних пріоритетів, є негативним явищем, що зумовлює зниження ефективності державного впливу на економічні процеси в країні. Регуляторні заходи держави, в першу чергу, повинні бути спрямовані на суб'єктів господарювання, які мають стратегічне та економічне значення для безпеки держави.

Стратегічною метою державного регулювання економіки є створення макро- та мікроекономічних умов для забезпечення повноцінного функціонування ринкових регуляторів, ефективної діяльності суб'єктів господарювання, становлення конкурентоспроможного національного виробництва, збалансованого і стабільного економічного розвитку. Сучасний стан української економіки, незбалансованість національного господарства, значний зовнішній та внутрішній борг, велика питома вага державного сектору та низька ефективність управління в ньому зумовлюють саме антикризовий характер державного регулювання.

Державне антикризове регулювання має бути спрямоване на підтримку конкурентоспроможності основних галузей національного господарства; попередження й недопущення криз в економічно- і соціально- значущих сферах; зменшення негативних наслідків банкрутства підприємства, максимально повне задоволення інтересів його співробітників і кредиторів.

Конкретні напрямки, заходи та масштаби державного антикризового регулювання економіки визначаються характером і гостротою економічних, соціальних, енергетичних та інших проблем у будь-якій країні певного періоду. Одним з головних заходів державного регулювання, спрямованого на подолання кризи, є інститут банкрутства, який розглядається у вигляді концепції прискорення структурних реформ як на макро-, так і мікрорівнях, що призводить до оздоровлення економіки в цілому шляхом відновлення платоспроможності конкретних суб'єктів національного господарства.

До основних цілей інституту банкрутства слід віднести: стимулювання розвитку

підприємництва і зростання ефективності економіки; контролювання господарських відносин між окремими суб'єктами ринку, забезпечення рівності прав, обов'язків і відповідальності; очищення ринку від недієздатних учасників; справедливий розподіл грошових коштів від продажу майна банкрута; створення умов для відродження бізнесу у випадку доцільності і бажання власників.

Отже, інститут банкрутства переслідує двійну мету. З одного боку, з національного господарства виключаються неплатоспроможні суб'єкти у разі їх ліквідації, з іншого – дає можливість знайти напрямки підвищення життєздатності суб'єктів та відновлення їх економічної та фінансової стійкості.

Висновки. Розвиток кризових явищ у діяльності окремого фінансово неспроможного підприємства, неможливість підприємства розрахуватися по своїх боргах не є його особистою справою, а потребує застосування механізму антикризового регулювання з боку держави. Необхідність державного антикризового регулювання зумовлена також і тим, що дуже часто економічна політика держави сама провокує кризу суб'єктів національного господарства.

Державне антикризове регулювання має бути спрямоване на підтримку конкурентоспроможності основних галузей національного господарства, попередження і недопущення криз в економічно і соціально значущих сферах, зменшення негативних наслідків банкрутства підприємства, максимально повне задоволення інтересів його співробітників і кредиторів.

Усі перелічені напрями державного антикризового регулювання знаходять відображення в рамках інституту банкрутства, який розглядається у вигляді концепції прискорення структурних реформ як на макро-, так і мікрорівнях, що приводить до оздоровлення економіки в цілому шляхом відновлення платоспроможності конкретних суб'єктів національного господарства.

Література

1. Амоша О.І. Регулювання регіонального розвитку в Україні / О.І. Амоша, В.П. Вишневецький, А.І. Землянкін, Л.М. Кузьменко, Ю.В. Макогон, Л.Г. Червова, М.Г. Чумаченко // Економіка промисловості. – 2006. – № 1. – С. 45-59.
2. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: Підруч. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с.

3. Балдин К.В. Антикризисное управление: макро- и микроуровень: Учеб. пособ. / О.Ф. Быстров, А.В. Рукоусев – М.: Дашков и К, 2005. – 316 с.
4. Проблеми власності та легалізації капіталів і доходів в Україні // Матеріали до Фахової дискусії: Проблеми перерозподілу власності та легалізації тіньових капіталів в Україні. – К., 2004. – С. 3-13.
5. Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. М-во економіки України. – К., 2006. – Вип. 2(70). – 108 с.
6. Лежепьокова В.Г. Фінансово-неспроможне підприємство: теоретичні аспекти // Прометей: Регіон. зб. наук. праць з економіки. – Донецьк: ДЕГІ, ІСПД, 2005. – № 2(17). – С. 194-196.

Поступила до редакції 10.12.08

© В.Г. Лежепьокова, 2008